

Salvador Dalí og surrealismen

"Den eneste forskel på en sindssyg og mig er, at jeg ikke er sindssyg".
(Salvador Dalí)

Af Kasper Christiansen

Introduktion

Salvador Dalí (1904-1989) var surrealismens mest bemærkelsesværdige og berømte repræsentant. Han levede et liv på kant med både loven og samfundets normer, og den spanske kunstners evne til at iscenesætte sig selv samt bekendtskabet med personer som Walt Disney, Fererico García Lorca, André Bretón, Joan Miró og Pablo Picasso var med til at bringe ham den berømmelse, han higede efter: "Tanken om, at det var muligt, at jeg aldrig blev anerkendt, forekom mig forfærdelig". Dalís hovedtemaer er drømmen, seksualiteten, religionen og metamorfoserne. Desuden optræder Dalís samleverske gennem mange år, Gala Éluard, på mange af hans billeder.

Opvæksten

Dalís forældre mistede før Dalí blev født en anden søn, og Dalí synes at have fået al den opmærksomhed, forældrene ikke kunne give den ufødte storebror. Dalí fik hurtigt et stort behov for anerkendelse og opmærksomhed, og han udviklede efterhånden et alvorligt storhedsvanvid, som han imidlertid formåede at bruge som en kreativ kraft i sin kunst og som springbræt for selviscenesættelsen: "Mine ambitioner [er] aldrig holdt op med at vokse, og på samme måde forholder det sig med mit storhedsvanvid. Jeg ønsker kun at være Salvador Dalí - intet andet; men efterhånden som jeg nærmer mig dette mål, fjerner Salvador Dalí sig fra mig."

Catalanismen og maden

Dalí var catalaner, og det var han stolt af. Han opfattede Catalonien som selve verdens centrum - eller "næse", med hans egne ord: "Tror I måske at man kan finde smukke landskaber overalt, fordi jorden er rund. Men er det ikke sandt, at et rundt ansigt kun har én næse? De smukke landskaber findes der kun meget få af." Selvom Dalí rejste meget og boede en længere periode i USA, opholdt han sig i Catalonien, i huset i Port Lligat, størstedelen af sit liv. Et ordsprog siger, at catalanerne kun tror på eksistensen af det, der kan spises, høres, røres og ses. Hvad angår det spiselige troede Dalí i høj grad på dets eksistens - i hvert fald optræder maden i forskellige former overalt i hans malerier. Selv de bløde ure, Dalí er så kendt for, har ifølge kunstneren selv deres udspring i et måltid mad. Dalí havde hovedpine en dag, og blev hjemme for at gå tidligt i seng, mens Gala gik i biografen med nogle venner. Dalí og Gala havde den dag spist Camembert, og billederne af uret og osten blandede sig i Dalís bevidsthed. På trods af hovedpinen, satte Dalí sig til at male, og da Gala kom hjem, kunne han vise hende sit første maleri af de bløde ure.

Paris og mødet med Picasso

Dalí blev uddannet på Kunstakademiet i Madrid, hvor han blev klassisk skolet og opnåede en høj teknisk kunnen. I løbet af 1920'erne eksperimenterede han med stiltræk fra tidens vigtigste kunstretninger, herunder kubismen, futurismen, impressionismen, pointillismen og neokubismen. I 1927 rejste han til Paris på opfordring af vennen og kunstneren Joan Miró. Her mødte han Picasso, et møde, der gjorde stort indtryk på Dalí. I sin selvbiografi skriver han, hvordan det var Manuel Ángeles Ortiz, en kubistisk maler fra Granada, der præsenterede ham for Picasso, og hvordan Dalí blev så bevæget og respektfuld før mødet med den verdenskendte kunstner, at han følte det som om, han skulle til audiens hos selveste paven.

Surrealismen

I 1929 sluttede Dalí sig til den surrealistiske gruppe i Paris, der talte bl.a. André Breton, Louis Aragon og Paul Éluard. Breton havde i 1924 udgivet sit indflydelsesrige *Manifeste du surréalisme*, hvor han formulerede en sønderrivende kritik af realismen. Breton var ude efter flere af det 19. århundredes største forfattere, herunder Stendhal og Dostojevskij, som han kritiserede for deres lange, minutiøse beskrivelser af rum og tid. De endeløse opremsninger og den store detaljerighed udmøntede sig ifølge Breton i en statisk fremstilling, der ikke gav plads til tvivl hos læseren. Breton daterer denne moderne rationalismekult til Auguste Comtes formulering af positivismens grundsætninger i 1840'erne. I stedet foreslår Breton en ny kunstform, som han døber *surrealismen* – en kunst *over* eller *ovenpå* realismen. Breton lægger et omfattende kunstprogram frem, der både indeholder æstetiske krav og metoder og formulerer et teoretisk grundlag. Metodisk vil Breton gøre brug af *automatismen*, dvs. det urefleksive udtryk for tankens sande funktioner, uden fornuftens styring af den kunstneriske proces. Psykologien havde særligt interesseret sig for de psykologiske automatismer i slutningen af det 19. århundrede, bl.a. af Pierre Janet i *L'automatisme psychologique* (1889). Breton lægger sig op ad den franske og tyske psykologi fra denne periode og påkalder sig navne som Sigmund Freud og Hippolyte Taine, der begge beskæftigede sig med psykiske fænomener som drømmen, det ubevidste og galskaben og derved forsøgte at studere de dybdepsykologiske lag i jeget. Breton fremhæver desuden en række skønlitterære forfattere, der har undersøgt de samme fænomener i litteraturen, som Taine og Freud i psykologien, herunder Knut Hamsun, der i *Sult* (1890) havde beskrevet de psykologiske grænsetilstande, hallucinationer og det ubevidstes dominans under indflydelse af sulten.

Den paranoisk-kritiske metode

Surrealismen var altså Dalís teoretiske og metodiske grundlag i en længere årrække, men efterhånden fjernede Dalí og surrealisterne sig fra hinanden, og surrealisterne endte med at ekskludere den catalanske kunstner fra bevægelsen i 1938, hvorefter de fortsatte hver for sig. Personligt valgte Dalí herefter at udtrykke forholdet mellem surrealisterne og sig selv således: "Den eneste forskel på surrealisterne og mig selv er, at jeg er surrealist." Dalís evindelige provokationer, blev i sidste ende for meget – selv for surrealisterne, der havde provokationen som et erklæret mål - men bruddet skyldtes først og fremmest Dalís politiske overbevisninger, og herunder særligt hans fascination af totalitære regimer, og i særdeleshed Franco og Hitler som personer.

Parallelt med at Dalí distancerede sig fra surrealisterne, fandt han frem til en egen kunstnerisk metode, der var inspireret af Bretons automatisme, men adskilte sig fra den på væsentlige punkter. Dalís metode, den såkaldte *paranoisk-kritiske metode*, fordrede, at kunstneren skulle være noget andet og mere end et blot passivt medium for det ubevidste. Dalí gør rede for metoden i bogen *La Femme visible* (1930, Den synlige kvinde), hvor han definerer den som "en spontan metode til irrationel erkendelse, baseret på en kritisk fortolkende sammenstilling af deliriums-fænomener".

De sene værker og religionen

I 1940 flyttede han til USA, hvor hans talent for selviscenesættelse og excentriske påfund skaffede ham succes som designer. Her triumferede han med sin evne til altid at komme med den rigtige bemærkning, og han hyldede det amerikanske samfunds høje smertetærskel hvad angik hans evindelige provokationer. En amerikansk journalist udspurgte i forbindelse med en udstilling Dalí om et af hans nyeste billeder:

- "Er det rigtigt, at De netop har malet et billede af deres kone med to stegte svinekoteletter på skulderen.
- Ja, det er rigtigt, men svinekoteletterne er rå, ikke stegte.
- Hvorfor?
- Fordi også Gala er rå.
- Og hvorfor svinekoteletterne og Gala?

- Jeg kan godt lide svinekoteletter og jeg kan godt lide min kone. Jeg ser ingen grund til ikke at male dem sammen.

I 1950 konverterede Dalí til katolicismen, og herefter er hans malerier i højere grad præget af religiøse motiver. Hans senere værker domineres desuden af interessen for atomfysik, holografi og stereoskopiske opbygninger. Selvbiografierne *The secret life of Salvador Dalí / Dalís hemmelige liv* (1942) og *Diario de un genio / Et geni dagbog* (1964), der var med til at udbrede kendskabet til kunstnerens liv og værk, er interessante og underholdende introduktioner til kunstnerens liv.